

**САМАРҚАНД ВИЛОЯТИДАГИ САВДО КОРХОНАЛАРИДА БОШҚАРУВ
САМАРАДОРЛИГИ ОШИРИШ КЎРСАТКИЧЛАРИ**

А.Н.Холиқулов

СамИСИ Иқтисодий таҳлил ва статистика кафедраси мудири, и.ф.н., профессор

АННОТАЦИЯ

Мақолада “Самарқанд вилоятидаги савдо корхоналарида бошқарув самарадорлиги ошириш кўрсаткичлари ва Хорижий мамлакатларда товарларни сотишда қўлланилаётган илғор усуллари ёритиб берилган.

Калит сўзлар: Савдо, савдо корхоналари, чакана савдо, товар айланмаси, истеъмол бозори, хизмат кўрсатиш.

**ПОКАЗАТЕЛИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ В ТОРГОВЫХ
ПРЕДПРИЯТИЯХ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ**

А.Н. Холиқулов

профессор, кандидат экономических наук, заведующий кафедрой экономического анализа и статистики Самаркандского института экономики и сервиса (СамИСИ)

АННОТАЦИЯ

В статье «Выделены показатели повышения эффективности управления на торговых предприятиях Самаркандской области и передовые методы, используемые при реализации товаров в зарубежных странах»..

Ключевые слова: Торговля, торговые предприятия, розничная торговля, товарооборот, потребительский рынок, услуги.

**INDICATORS FOR IMPROVING MANAGEMENT EFFICIENCY IN TRADE
ENTERPRISES OF THE SAMARKAND REGION**

A.N. Kholiqulov

Professor, PhD in Economics, Head of the Department of Economic Analysis and Statistics Samarkand Institute of Economics and Service (SamIES)

ANNOTATION

The article "Indicators of increasing management efficiency in trade enterprises in Samarkand region and advanced methods used in selling goods in foreign countries are highlighted

Key words: Trade, trade enterprises, retail trade, commodity turnover, consumer market, service.

Республикамізда изчил иқтисодий ислохотлар амалга оширилаётган босқичда иқтисодиёт тармоқларини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Зеро, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев: «Инсон манфаатларини таъминлашда иқтисодиётимизнинг юксак суръатлар билан барқарор ривожланиши қандай катта аҳамиятга эга эканини барчамиз яхши тушунамиз. Самарали меҳнат учун зарур шароитлар, муносиб иш ҳақи, замонавий уй-жойлар, сифатли таълим ва тиббий ёрдам, дам олиш ва ҳордиқ чиқариш учун кенг имкониятлар яратиш – буларнинг барчаси иқтисодий соҳадаги ислохотларимиз моҳияти ва мазмунини белгилаб берадиган муҳим омиллардир» деб айтиб ўтдилар. Бу эса, ўз навбатида хўжалик субъектларини иқтисодий ва молиявий барқарор фаолият юритишлари лозимлигини тақозо этади.

Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида ҳар қандай хўжалик юритувчи субъект ўз тасарруфидаги барча ресурслар – молиявий, моддий ва меҳнат ресурслари ҳаракати ҳамда улардан фойдаланиш самарадорлигини тўғри бошқаришни таъминлаши зарур. Иқтисодиёт олдида қўйилган вазифалардан бири унинг самарадорлигини оширишдан иборат. Самарадорлик хўжалик субъектлари фаолиятининг молиявий натижаларида ўз ифодасини

топади. Корхона молиявий ресурсларини тўғри бошқариш учун биринчи навбатда, корхонанинг молиявий аҳволи, ресурслардан фойдаланиш самарадорлиги, молиявий натижаларини аниқлаш ҳамда таҳлил қилиш лозим.

Савдо корхоналарида ҳам самарадорликнинг юқори бўлишини таъминлаш учун уларни доимо таҳлил қилиб, керакли чора-тадбирларни амалга ошириб туриш лозим. Корхоналарнинг самарадорлиги бевосита даромад ва харажатларга бевосита боғлиқ. Шунинг учун даромадлар, харажатлар, уларнинг турлари ва келиб чиқиш манбалари доимий равишда назорат қилиб борилади.

Хизмат кўрсатиш даражаси сотаётган товар турига боғлиқ. Кундалик талабдаги товарлар учун ўз-ўзига хизмат кўрсатиш; аввалдаги танлов товарлари учун чегараланган хизмат кўрсатиш; юқори товарларга тўлиқ хизмат кўрсатилади, бу ўз ичига харидорга ёрдам сифатида ахтариш, солиштиришни, танлашни, турли саволлар билан маслаҳат беришни олади.

Товар ҳаракатининг умумий ягона занжирида чакана савдонинг технология жараёнлари муҳим халқа ҳисобланади. Чунки халқ истеъмол товарларини ишлаб чиқариш корхонасидан истеъмолчиларга етказиб бериш жараёнида товарларни танлаш ва аҳолининг шу товарларга ўсиб бораётган эҳтиёжларини қондириш учун энг зарур шарт-шароитлар худди ана шу чакана савдо корхоналарида яратилиши лозим. Аҳолига савдо хизмати кўрсатишнинг сифати, яъни савдо маданияти чакана савдодаги технология жараёнларини, айниқса, товар сотишни ташкил этиш даражасига боғлиқдир, шу сабабли чакана савдо корхоналарининг бутун савдо оператив фаолияти шу вазифага буйсундирилади.

Товарларнинг наъмуналарини кўрсатиб сотиш усули шароитида харидор савдо майдонига қўйилган наъмуналарга қараб ўзига керакли товарларни мустақил равишда ёки сотувчи ёрдамида танлайди, унинг ҳақини тўлагандан кейин тегишли товарни бевосита дўкондан олади ёки қўшимча ҳақ эвазига уйига элтиб беришга буюртма беради. Ана шу усулни катта ҳажмдаги – мебель, совутгич, кир ювиш машинаси, тикув машинаси, электр ёриткич, газламалар сотишда ташкил этиш мумкин.

Товарни аҳолининг буюртмасига мувофиқ сотиш усулида харидор ўзига керакли товарга дўконнинг буюртма бўлимида ёки саноат корхонаси, қурилиш, муассаса, дала шийпони, истиқомат жойида ташкил этилган буюртма қабул қилиш жойида олдиндан буюртма беради. Бу товар дўкондан олинади ёки буюртмачининг уйига ёхуд буюртмада кўрсатилган бошқа жойга элтиб берилади. Барча озиқ-овқат маҳсулотларини сотишда ҳамда мураккаб ассортиментдаги товарларни ичкарилиқдаги қишлоқ аҳоли пунктларида жойлашган ва кундалик талаб қилинадиган товарлар билан савдо киладиган дўконлар орқали сотишда ана шу усулни қўллаш мумкин.

Савдонинг илғор усулларида бири савдо автоматлари орқали савдо қилиш ҳисобланади. Савдо автоматлари савдонинг ижтимоий-иқтисодий самарадорлигини таъминлашда муҳим ўрин тутди, яъни савдода истеъмол харажатларини камайитириш, истеъмолчи ҳуқуқрон бўлган шароитда муҳим аҳамиятга эгадир. Ҳозирги шароитда замонавий дизайнга эга бўлган савдо автоматларидан фойдаланиш муҳим масала ҳисобланади.

Хорижий мамлакатларда товарларни сотишда қўлланилаётган куйидаги илғор усуллардан мамлакатимиз савдо корхоналари ва ташкилотларида фойдаланиш мумкин:

- чакана савдо корхоналарининг намоёиш залида туширилган нархларда каталоглари буйича ноозиқ-овқат товарларини сотиш;
- шаҳар марказида жойлашган ва кичик савдо майдонига қатъий интерьер, унча кўп бўлмаган ходимларга эга бўлган чакана савдо корхоналарида нархи туширилган чекланган ассортиментдаги товарлар билан савдо қилиш;

• “қулай дўконлар”, чекланган ассортиментдаги товарлар асосан янги озиқ-овқат маҳсулотлари билан савдо қилувчи ҳамда харидорларга бутун кун мобайнида хизмат кўрсатадиган савдо корхоналарида сотиш.

Хорижий мамлакатлар савдо корхоналарида товарларни сотишда қўлланилаётган илғор усулларнинг муваффақиятини таъминловчи йўллар харидорга янада кўпроқ турли хил хизматларни кўрсатиш ва товарларга бўлган нархни тушириш бўлиб ҳисобланади. Булардан савдо корхоналаридан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Мирзиёев Ш.М. **Янги Ўзбекистон стратегияси.** – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2021.
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. **Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши бўйича статистик тўплам.** – Тошкент, турли йиллар.
3. Абдурахмонов Қ.Х. **Иқтисодиёт назарияси.** – Тошкент: “Иқтисодиёт”, 2019.
4. Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти материаллари. **Савдо ва хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш бўйича таҳлиллар.** – Самарқанд, 2021.
5. Kotler P., Keller K. **Marketing Management.** – 15th Edition. – Pearson Education, 2016.
6. McCarthy E.J., Perreault W.D. **Basic Marketing: A Managerial Approach.** – McGraw-Hill, 2002.
7. О‘zbekiston Республикаси Президентининг савдо ва хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришга оид фармон ва қарорлари. – Тошкент, турли йиллар.
8. О‘zbekiston Республикаси Иқтисодиёт ва молия вазирлиги. **Истеъмол бозори ва савдо соҳаси таҳлиллари.** – Тошкент, 2022.